

УДК 378.1

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

*Стороженко Т.В., ст.викл.
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Маліков В.В., проф., Костенко Ю.О., доц.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Відомо, що адаптація молоді до студентського життя - складний і багатогранний процес, що вимагає залучення соціальних і біологічних резервів ще не до кінця сформованого організму. Складність його полягає в тому, що у студента відбувається перебудова всієї системи ціннісно-пізнавальних орієнтацій особистості, освоюються нові способи пізнавальної діяльності та формуються певні типи і форми міжособистісних зв'язків і відносин [1].

Деякі дослідники виділяють три етапи адаптації студентів: фізіологічна адаптація до навчального процесу (займає близько 2 тижнів), психологічна адаптація (триває до 2 місяців), соціально-психологічна адаптація (триває до 3 років) [2]. Якщо процес адаптації не відбувається вчасно, розвивається і накопичується незадоволеність навчанням у ВНЗ, виникають порушення мислення, уваги, пам'яті, сприйняття, що призводить до дезадаптації взагалі. Крім того, спотворене або недостатньо розвинене уявлення стосовно себе, своєї особистості, також веде до порушення адаптації, що може проявлятися в підвищеній конфліктності, нерозумінні своєї соціальної ролі, зниженні працездатності, погіршенні стану здоров'я. Випадки глибокого порушення адаптації здатні призводити до розвитку хвороб, зривів у навчальній, професійній діяльності, антисоціальних вчинків [3].

Труднощі виникають уже на етапі підготовки майбутнього першокурсника до вступу до вузу. Випускні іспити, підготовчі курси, заняття з репетиторами пов'язані з напруженою розумовою діяльністю в стресових для молодшої людини умовах, що, в свою чергу, веде до стомлення і перевтоми. Коли період вступу у навчальний заклад лишається позаду, першокурсник занурюється в світ небезпечної свободи. Крім того, це пов'язано і з тим, що в школі і вдома молоді люди перебувають під постійним контролем батьків і вчителів. Але сучасні умови такі, що в даний час багато студентів приїжджають вчитися з області (селища, села) і, живучи в місті, вони виходять з-під опіки батьків і починають своє самостійне життя. Контроль з боку батьків неможливий, а самі студенти не звикли до самоконтролю.

Ще одна проблема, з якою стикаються студенти, полягає у відмінності систем навчання в школі і в інституті, в рамках якого значна роль в навчальному процесі відводиться самостійній роботі і його пошуковій активності. Крім того, час навчання у вузі збігається з періодом юності, який відрізняється складністю становлення особистісних рис.

Юнацький вік є періодом життя людини, що визначає перехід від залежного дитинства до самостійної дорослості, що передбачає, з одного боку, завершення фізичного дозрівання, а з іншого - досягнення соціальної зрілості. Юність є етапом формування самосвідомості, етапом людської близькості, коли цінності дружби та любові можуть бути першорядними.

Період юності - це період самовизначення. Самовизначення - соціальне, особистісне, професійне, духовно-практичне - складає основну задачу студентського віку [4]. Юнацьке самовизначення є виключно важливим етапом формування особистості. У цьому віці людина є дорослою і в біологічному, і в соціальному відношенні. Суспільство бачить в ньому вже не стільки об'єкт соціалізації, скільки відповідального суб'єкта суспільно - виробничої діяльності, оцінюючи її результати за «дорослими»

стандартами. В якості головного результату самовизначення психологи виділяють потребу студента зайняти внутрішню позицію дорослого, усвідомити себе як члена суспільства, визначити себе в світі, тобто зрозуміти себе і свої можливості поряд з розумінням свого місця і призначення в житті [5].

Розгляд соціальних аспектів адаптації студентів молодших курсів до певних умов неможливий без визначення понять соціально-психологічної адаптації і соціалізації. Вчені розглядають ці процеси як близькі і взаємозалежні. Але ці поняття не є однаковими. Соціалізація особистості - це формування і становлення особистості через оволодіння соціальним досвідом. Соціальна адаптація виступає одним з провідних і визначальних механізмів соціалізації особистості.

Процес соціальної адаптації студентів першого курсу має різні напрямки в залежності від груп студентів (іногородні, студенти із сільської місцевості і т. Д.). На неї впливають зовнішні чинники: сім'я, сформовані раніше цілісні орієнтації, особисті інтереси, специфіка факультету, соціальний статус. Згідно віковому періоду, до студентів молодших курсів відносять молодих людей у віці від 17 до 20 років. Фахівці в області вікової психології і фізіології відзначають, що здатність людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17-20 років розвинута не в повній мірі. Часто зустрічається необдуманий ризик і невміння передбачити наслідки своїх вчинків. Молоді люди стикаються з суперечностями в розвитку своєї особистості, які можуть викликати внутрішню невпевненість в собі і іноді супроводжуватися зовнішньою агресивністю, розбещеністю або відчуттям того, що їх не зрозуміли.

В адаптації першокурсників до вузу зазвичай виділяються наступні головні труднощі:

- негативні переживання, пов'язані з залишенням вчорашніми учнями шкільного колективу з його взаємною допомогою і моральною підтримкою;

- невизначеність мотивації вибору професії, недостатня психологічна підготовка до неї;

- невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що посилюється відсутністю звички до повсякденного контролю педагогів, пошук оптимального режиму дня і відпочинку в нових умовах;

- налагодження побуту і самообслуговування, особливо під час переходу з домашніх умов в гуртожиток;

- відсутність навичок самостійної роботи, невміння конспектувати, працювати з першоджерелами, словниками, довідниками, покажчиками.

Дослідниками виділяються наступні види соціальної адаптації студентів [6]:

а) професійна - під якою розуміється пристосування до характеру, змісту, умов і організації навчального процесу, вироблення навичок самостійності в навчальній і науковій роботі;

б) соціально-психологічна - пристосування індивіда до групи, взаєминам з якою, вироблення власного стилю поведінки.

Інакше кажучи, «під адаптаційною здатністю розуміється здатність людини пристосовуватися до різних вимог середовища (як соціальним, так і фізичним) без відчуття внутрішнього дискомфорту і без конфлікту з середовищем» [7]

Адаптація - це передумова активної діяльності і необхідна умова її ефективності. У цьому позитивне значення адаптації для успішного функціонування індивіда в тій чи іншій соціальної ролі [8]. Так само дослідники розрізняють три форми адаптації студентів-першокурсників до умов вузу:

1) дидактична, пов'язана з пристосуванням до нової дидактичної ситуації, яка відрізняється від шкільної формами і методами організації навчального процесу. Ця новизна і пов'язані з нею труднощі створюють свого роду бар'єр, який треба подолати. Головними труднощами даного аспекту є зростання обсягу і складності навчального матеріалу, збільшення питомої ваги самостійної роботи, а також невміння працювати самостійно, планувати і розподіляти свій час та інше;

2) професійна, яка передбачає формування любові до обраної спеціальності, поступове набуття професійних умінь і навичок;

3) соціально-психологічна, пов'язана з труднощами в засвоєнні нових соціальних норм, встановленні і підтримці студентом певного соціального статусу в новому колективі. Соціально-психологічна адаптація нерідко ускладнює дидактичну, оскільки вимагає перемикання уваги з навчання на спілкування.

Всі ці сторони одного процесу тісно пов'язані між собою. Кожна з них має свої характерні риси й особливості і відіграє важливу роль в житті першокурсника.

Розвиток студента на різних курсах має деякі особливі межі. Перший курс вирішує завдання залучення недавнього абітурієнта до студентських форм колективного життя. Поведінка студентів відрізняється високим ступенем конформізму, у них відсутній диференційований підхід до своїх ролей. Другий курс - період найбільш напруженої навчальної діяльності студентів. У житті другокурсників інтенсивно включені всі форми навчання і виховання. Студенти отримують загальну підготовку, формуються їх широкі культурні запити і потреби. Процес адаптації до даного середовища в основному вже завершений.

Виходячи з усього вищесказаного, можна зробити висновок, що психолого-педагогічні особливості студентів молодших курсів залежать від видів адаптації до навчального процесу.

Литература

1. Ахундова Т. Ю. Социальная педагогика / Ахундова Т. Ю. - М.: Изд-во Просвещение, 1992, - С.157-159.
2. Симаева И. Н. Динамика эмоционально-чувственного состояния личности в процессе адаптации к деятельности / Симаева И. Н. - Изд-во Калининград, 2002, - 218 с.
3. Свеницкий А. Л. Социальная психология / Свеницкий А. Л. - М.: Изд-во ЛГОЛУ, 2011. - 217 с.
4. Гутник И. Ю. Педагогическая диагностика образованности школьников / Гутник И. Ю. - СПб.: Изд-во Теория, 2011. - 167 с.
5. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии. Основы психологической антропологии : Психология развития человека / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. - Изд-во Логос, 2003, - 56 с.
6. Лисовский В. Т. Социология молодежи : [учебное пособие] / Лисовский В. Т. - СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 1996. – 361 с.
7. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : В 2 т. / Под ред. А.А. Бодалева и др. - М.: Изд-во Знание, 1980. - 127 с.
8. Абабков В. А. Адаптация к стрессу: основы теории, диагностики, терапии / В. А. Абабков, М. Перре. - СПб.: Изд-во Речь, 2004. - 166 с.